

ISHLAB CHIQRISH JARAYONLARINI REJALASHTIRISHNING STRUKTURAVIY MODELINI SHAKLLANTIRISH

R.R. Islamova¹,
N.R. Sherkulova²,
G.G. Bazarbayeva³.

Assistent¹,

Ph.d.katta o'qituvchi,
Guliston davlat universiteti²,
t.f.n., dotsent

Toshkent to'qimachilik va yengil sanoat instituti³.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7263181>

ARTICLE INFO

Received: 08th October 2022

Accepted: 17th October 2022

Online: 29th October 2022

KEY WORDS

Tikuvchilik korxonalarida, iqtisodiy samaradorlik, ishlab chiqarishni rejalashtirish, texnologik jarayonlar, yangi modellar, model tannarxi.

ABSTRACT

Maqolada tikuvchilik korxonalarida ishlab chiqarish jarayonlarini rejalashtirishning asosiy bosqichlari taxlil qilindi. Tikuvchilik korxonalarida iqtisodiy samaradorligi aksariyat 18% dan 40% gacha bo'lgan modellar ishlab chiqarishga joriy qilinishi aniqlandi.

Tikuvchilik korxonalarida rejalashtirish-iqtisodiy bo'limda ishlab chiqarilayotgan maxsulot tannarxi taxlili natijasida tayyor buyumlarning narxi shakllantiriladi. Tikuv buyumlarining narxini shakllantirish algoritmini ishlab chiqiladi. Tikuvchilik korxonalarida iqtisodiy samaradorligi aksariyat 18% dan 40% gacha bolgan modellar ishlab chiqarishga joriy qilinadi. Korhonalarda narx tizimi ishlab chiqarish va etkazib berish narxlarini o'z ichiga oladi. Bitta mahsulot i-modelining ishlab chiqarish narxi quyidagi korsatkichlar asosida aniqlanadi: P_i -bitta mahsulot i-modelini ishlab chiqarish narxi; C (i-modelning ishlab chiqarish qiymati; Z_j -ishlab chiqarish birligining ishlab chiqarish xarajatlarida doimiy ishlab chiqarish xarajatlarining ulushi (miqdori); C_j -ishlab chiqarish birligining sotishdan olingan

daromad. Ishlab chiqarish xarajatlari rejalashtirilgan bo'lim tomonidan moddiy xarajatlar va asosiy ishlab chiqarish xodimlarining ish haqini to'lash xarajatlari asosida hisoblab chiqiladi va ishlab chiqarish bahosining asosini tashkil etadi. Ishlab chiqarish birligining bahosidagi doimiy xarajatlarning ulushi an'anaviy ravishda har bir modelning umumiy ishlab chiqarish xarajatlarining umumiy miqdorini mutanosib ravishda taqsimlash asosida aniqlanadi va foyda rejali rentabellikka muvofiq belgilangan foiz bilan hisoblanadi. Ishlab chiqarish narxini aniqlashning bu usuli butunlay xarajatlarga qaratilgan, ya'ni u konkret kontseptsiyaga asoslangan va talab kon'yunkturasining ta'sirini hisobga olmaydi. Joriy talabning mahsulot sotish bahosidagi natijalarining ta'sirini hisobga olish uchun avvalgi o'ying mahsulotlarini

sotish natijalariga e'tibor qaratish tavsiya etiladi. [1,2].

Bundan tashqari, bir oylik ishlab chiqarish rejasida mahsulot oldingi davrlarning savdo statistikasini tahlil qilish asosida belgilangan talab toifalari bo'yicha guruhlariga ajratish tavsiya etiladi. Bu toifalarga quyidagilar kiradi: 1- toifasi o'sib borayotgan talab bilan tavsiflangan modellar; 2-toifasi barqaror talab bilan ajralib turadigan modellardir; 3 – toifasi bu talabga javob beruvchi modellar. Talab kategoriyalari kategoriya raqamiga mos keladigan darajalar bilan o'lchanadi. Bunday holda, ishlab chiqarishning ulgurji narxini hisoblash algoritmi quyidagi bosqichlardan iborat:

1). Ishlab chiqarish birligini ishlab chiqarish uchun o'zgaruvchan xarajatlar hisoblab chiqiladi: bu erda: si-i-model birligini ishlab chiqarish uchun o'zgaruvchan xarajatlar; SSI-i modelini ishlab chiqarishda asosiy ishchilarning ish haqi; CMI-i modelini ishlab chiqarish uchun materiallar narxi; p-amalga oshirish uchun modellar soni ($i = 1, 2, \dots, p$).

2). Modellar bo'yicha rejalashtirilgan mahsulot hajmlarining umumiy o'zgaruvchan xarajatlari hisoblab chiqiladi: bu erda: Si - i modelining oylik partiyasi uchun o'zgaruvchan xarajatlar; Qi - i - modelni sotishning rejalashtirilgan hajmi.

3). So - umumiy ishlab chiqarish xarajatlari (energiya, amortizatsiya va boshqalar) aniqlanadi.).

4). Daromad miqdori aniqlanadi: bu erda: Do-ishlab chiqarishning rejalashtirilgan yalpi daromadi, quyidagi korsatkichlar asosida aniqlanadi: R-soliq to'lovlari, kreditlar bo'yicha to'lovlar va ishlab chiqarishning o'sish talablari (R-bir yil yoki yarim yil uchun doimiy qiymat).

5). Asosiy ishlab chiqarishning oylik rejalashtirilgan yalpi daromadi talab kategoriyalari bo'yicha "preferensiyalar qoidasi" ga muvofiq taqsimlanadi, uning ma'nosi yuqori talab toifasidagi tovarlar narxlarida katta daromad foizi hisobga olinadi, ya'ni:

1 - toifasi uchun 50% D, ya'ni $D_1 = 0,5 D$;

2 - toifa uchun-34% D, ya'ni $D_2 = 0,34 D$;

3 - toifa uchun-16% D, ya'ni $D_3 = 0,16 D$.

6). Talab bir toifadagi modellar guruh ichidagi modellar orasidagi daromad foizining taqsimlanishi quyidagi korsatkichlar bo'yicha belgilanadigan standartlar asosida amalga oshiriladi: Si-1K-toifadagi tovarlar guruhiga kiritilgan i-model mahsulotlarini ishlab chiqarish uchun jami o'zgaruvchan xarajatlar.

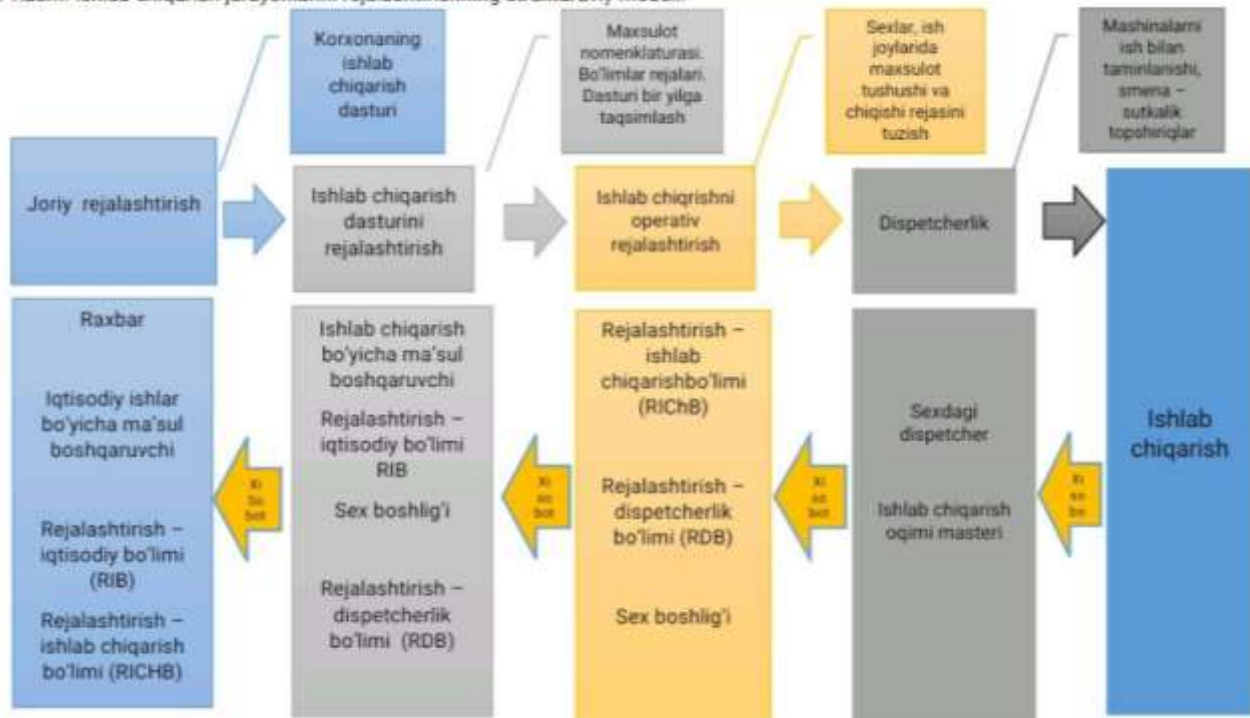
7). Keyin i - model 1K-chi talab toifasidagi tovarlarning ulgurji ishlab chiqarish narxi quyidagi formula bo'yicha aniqlanadi: 8). Taklifning ulgurji narxi quyidagi formula bo'yicha aniqlanadi: qaerda: D-rejalashtirilgan chegirmalar tufayli cheklovlar. Oylik rejaning mahsulot modeli bo'yicha taklif narxi uchta asosiy omilning ta'siri ostida shakllanadi: 1.talab intensivligi; 2.raqobatchilardagi o'xshash mahsulotlar narxi; 3. muayyan korxonaning narx siyosati. Mavsumiy mahsulotlar va doimiy talab mahsulotlari uchun taklifning ulgurji narxlarini belgilash uchun yondashuvlar (narxlash siyosati) boshqacha bo'lishi kerak. Mahsulotlar uchun doimiy talab saqlab qolish va bu mahsulot bozorlarini kengaytirish maqsadida ishlab chiqarish hajmini oshirish esa, doimiy darajada yoki ularning kamaytirish narxlarini saqlab qolish siyosatini amal qilish tavsiya etiladi. Biroq, zamonaviy makroiqtisodiy sharoitlarda faqat birinchi siyosat mumkin - narx darajasini saqlab qolish istagi. Yangi modellar (mavsumiy

to'plam) uchun ulgurji sotish narxini belgilash eksperimental sotish va ushbu mahsulotni chakana sotishning joriy natijalarini tahlil qilish asosida amalga oshiriladi. [3, 4, 5].

Ishlab chiqarish jarayonlarida bo'limlar orasida topshiriqlar va xar bir chiquvchi ma'lumot xisobot shaklida nazorat qiluvchi bo'limlarga yetkaziladi. Ishlab chiqarish jarayoni borishi to'g'risidagi xisobotlar

raxbar, tsex boshlig'i va ish yurituvchilarga bir vaqtning o'zida berib boriladi. Izlanishlar natijasida tikuvchilik korxonalarida ishlab chiqarish jarayonlarini rejalashtirishning strukturaviy modeli ishlab chiqildi. Strukturaviy model ishlab chiqarish dasturi asosida texnologik jarayonlarni rejalashtirish va nazorat qiluvchi xodimlar ish faoliyatini aks ettiradi.

1-Rasm. Ishlab chiqarish jarayonlarini rejalashtirishning strukturaviy modeli.

Korxonada narxlarni rejalashtirish va boshqarishni takomillashtirish maqsadida taklifning ulgurji narxlarini belgilash jarayoni (ulgurji savdo marjalarini hisoblash) yangi mahsulotlarga quyidagi qoidalarga muvofiq amalga oshiriladi. O'tgan mavsumdan shu kabi oqimga o'tgan modellarning eski modellari uchun ulgurji narxlarning shakllanishi uchun bir xil algoritm qo'llaniladi, biroq (mavsum uchun) taklifning ulgurji narxi o'tgan mavsumning belgilangan nisbatlariga muvofiq belgilanadi, ya'ni quyidagi

korsatkichlar asosida aniqlanadi: $P_{iii}(t)$ - joriy mavsum uchun taklifning ulgurji narxi; $P_{iii}(t-1)$ - o'tgan mavsumdagi taklifning ulgurji narxi; $P_{0i}(t)$ va $P_{0i}(t-1)$ - ishlab chiqarish narxi mos ravishdagi t -ro va $(t-1)$ - ro fasllari.

Taklif qilingan ishlab chiqarish texnologik jarayonlarining strukturaviy modeli jarayonlardagi o'zaro uzviylikni aks ettiradi. Texnologik jarayonlarni tashkil qilishda xar bir bo'limning vazifalarini, funktsiyalarini konkretlashtiradi.

References:

1. Бахановский В. Легкая промышленность страны: состояние и направления развития. Текстильная промышленность.- 2001.- №1.- С.29- 31.
2. Бизнес-планирование. Под ред. В.М. Попова и С.И. Ляпунова. М.: Финансы и статистика, 2001. - 672 с.
3. Вотчишникова С.Н. Швейная промышленность: развитие отрасли обнадеживает. Швейная промышленность. 2001,- №4.-С. 14-16.
4. Matt Garvis. Quantum retail technology inc.The profit lab:
5. strategies to optimize assortment planning. USA. 2018.
6. Внутрифирменное планирование: проблемы совершенствования. Под ред. В.В. Титова, В.Д. Марковой. Новосибирск: ИЭОПП СО РАН, 2000. -212 с